

Papi Teresa Jadwiga

**OBRONA STOLICY
I INNE OPOWIADANIA HISTORYCZNE**

PIERWSZY NAJAZD TATARÓW.

Gwarno było w izbach niewieścich na zamku królewskim w Krakowie: królowa

Kunegunda przygotowywała z pannami swego dworu jasełkę dla biednych dzieci.

— Niech i te niebożęta doznają uciechy w dzień zbliżającej się uroczystości —
mówiła.

Jasełka miała być urządzona w kaplicy zamkowej; panny dworskie haftowały złotem

płaszcz dla króli ze Wschodu: Baltazara, Kacpra i Melchjora,
a królowa szyła
koszulkę dla Dzieciątka Jezus. Błękitna szata Marji już była
gotowa.
Panny nuciły pieśni, królowa im wtórowała.

W dzień wigilji w południe miała być zastawiona w sali
godowej uczta dla
dziatwy, na którą królowa zaprosiła także ich matki i ojców; w
wielkiej kuchni
zamkowej czeladź zajęta była pieczeniem ciast dla tych gości.
Nadszedł wreszcie dzień wigilji, wesoły gwar rozległ się w
komnatach zamkowych:
zbiegła się zaproszona dziatwa, za nią matki i ojcowie zwolna
nadciągnęli.
Kunegunda każdego uprzejmie witała, z każdym chleb
dawnym obyczajem chrześcijan
rozłamała i zamieniła braterski pocałunek. Poczym powiodła
wszystkich do
kaplicy, gdzie dziatwa, ujrawszy maleńkiego Jezusa,
pastuszkami otoczonego, i
wchodzących do ubogiej stajenki króli, błyszczących złotem,
padła na kolana i w
niemym zachwycie przyglądała się tym pięk-

nościami. Poczym wszyscy zaczęli śpiewać pobożne pieśni.

Po śpiewach wszyscy przeszli do sali godowej i zasiedli do uczy. Kunegunda zajęła miejsce wśród matek, król Bolesław wśród ojców, i zabawiali ich rozmową, a panny dworskie śmiały się z dziećmi i żartowały. Wesoło było w sali.

W tym za oknami rozległ się głuchy tętent rozbieganego rumaka, a w chwilę potem wszedł do sali jeden z dworzan i rzekł:

— Poseł z Kijowa pragnie mówić z wami, miłościwy panie!
— Niech wnijdzie tutaj i zobaczy, jak ucztuję z moją dziatwą!
— odparł wesoło

Bolesław.

Dworzanin się oddalił i za chwilę powrócił z posłem; ten wszedł blady i smutny.

— Nie moja wina, iż zmacę panującą tutaj pogodę — odezwał się

głosem posepnym — lecz na czas dane ostrzeżenie wybawia często od nieszczęścia.

Tatarzy wkroczyli w granice Rusi, złupili całe szeregi wsi i miast, nie oszczędzili nawet pięknego Kijowa; śladu nawet nie zostało z dawnej świetności

tego grodu, który zwano "Klejnotem Wschodu"...

Wszystko, co wieści niosły nam o okrucieństwie Tatarów, co straszną baśnią się

nam wydawało, prawdą jest, niestety... Lud to niewielkiego wzrostu, ale

barczysty i silny; brzydki aż do przeraźliwości, barbarzyński nie do uwierzenia.

Pędzą na małych, zwinnych konikach, a uzbrojeni w krzywe
szable, śmierć sieją
szybciej i liczniej, niż zaraza. Starców i niemowlęta mordują
bez litości;
dzieci, młodzież, mężów dojrzałych i niewiasty uprowadzają
do niewoli na swoje
stepy odległe; mienie gra-

bia, palą chaty i sady... Strzeżcie się! Tatarzy są już niedaleko,
pewnie i do
was wkroczą.

Poblady wszystkie twarze, dzieci i kobiety płakać poczęły,
sam król przeraził
się, tylko królowa Kunegunda nie straciła spokoju.
— W mocy Boga życie i mienie nasze — rzekła, powstawszy
od stołu.

I powiodła znowu swoich gości do kaplicy. Tam padli znów
na kolana i w modlitwie
szukali pokrzepienia ducha.

* * *

Zapowiedziany wróg wkroczył wistocie po raz pierwszy w
granice Polski; lecz
uprzedzona o grożącym jej niebezpieczeństwie ludność
schroniła się w części do
lasów, w części do klasztoru Franciszkańskiego.

Królowa oddała mężowi wszystkie swoje klejnoty, by uzbroił hufce i bronił poddanych, Bolesław zwołał rycerstwo i wystąpił przeciw najeźdźcom, lecz został pokonany.

Tatarzy spalili i złupili Kraków, Lublin, Sandomierz, dopiero pod Lignicą stawiał im dzielny opór Henryk Pobożny, książę śląski; było to już r. 1241. Sam poległ w boju, lecz zadał taki cios Tatarom, iż cofnęli się z ziemi polskiej.

I wróciła ludność do opuszczonych wiosek i miast, a Kunegunda i Bolesław pomogli im odbudować spalone chaty i dźwignąć zniszczone warsztaty. Dzięki ich hojności, zatarły się wkrótce ślady tego pierwszego najazdu Tatarów.

IDŹ ZŁOTO DO ZŁOTA!

Oparł się Niemcom stary Głogów, chociaż mury jego były słabe; oparł się dzięki odwadze i poświęceniu, jego mieszkańców, którzy woleli poświęcić własne dzieci, niż wydać rodzinne miasto w ręce nieprzyjaciela i zaprzedać je najzaciętszemu wrogowi Słowian.

Zadowolony ze zwycięstwa Bolesław Krzywousty, który pragnął pokoju, bo tylko w pokoju państwo może rozwijać się pomyślnie, wyprawił do obozu króla Niemców,

Henryka, wojewodę swego, Skarbimira, zapowiedziawszy mu,
aby upokarzających
warunków pokoju nie przyjął i by pamiętał, że mówi
wprawdzie z królem, ale
pokonanym.

Król Niemców siedział chmurny na swym złocistym tronie w
jedwabnym namiocie,
otoczony dworem

i rycerstwem: nie mógł zapomnieć, że nędzne miasteczko
oparło się jego potędze;
targał niecierpliwie kędzierzawą swoją brodę i gniewne
spojrzenia rzucał
rycerzom, którzy, bladzi i zmieszani, nie śmieli podnieść na
niego oczu.

Wtym opona, kryjąca wnijście do namiotu, odchyliła się i
naprzeciw króla stanął
jeden z grafów; złożył pokorny ukłon, poczym podniósł harde
czoło i rzekł

szyderczo:

— Bolesław Krzywousty obliczył nasze i swoje siły i do
pokory się ucieka: oto

jego poseł czeka u progu twego, królu, i rozmowy pragnie.

Rozjaśniła się twarz Henryka V go; podniósł pyszne czoło.

— Wiedzą sąsiedzi, jak kto siedzi — odparł. — Korzy się cała
nieomal

Słowiańszczyzna przede mną; miałaby jedna Polska chcieć
stawiać się hardo?

Blade twarze baronów, grafów i rycerzy ożywiły się; za
przykładem pana podnieśli

dumnie głowy i uśmiechnęli się pogardliwie, a ten i ów
potrząsnął mieczem; brzęk
rozległ się w namiocie.

— Niech wejdzie poseł — odezwał się po chwili król — lecz
pierwej niechaj
pachołcy postawią przy tronie moje skarby, skrzynie ze złotem
i klejnotami.

Spełniono rozkaz natychmiast... Henryk kazał jeszcze
poodchyłać wieka skrzyń,
przejrzał chciwym wzrokiem pieniądze i kosztowności;
zdawał się liczyć, czy nie
brakuje czego, poczym powtórzył:

— Niech poseł wejdzie!

Graf cofnął się, opona opadła, niebawem wszakże podniosła
się znowu; tym razem
pod jej fałdami ukazał się zapowiedziany poseł, wojewoda
Skarbek.

Wszedł wyniosły i piękny: na czole jego nie było uniżenia, a
w oczach trwogi,
które tak szpecą twarz ludzką; głowę trzymał hardo, patrzył
śmiało na
rozpostartego na złotym tronie króla Niemców, który nosił
drugi jeszcze tytuł:
cesarza Rzymskiego... Prawą rękę poseł polski miał opartą na
rękojeści szabli,
lewą na pancerzu na piersiach położoną; na palcu środkowym
świecił pierścień
złoty z wielkim krwawnikiem.
Złożył ukłon, pełen godności, i zmarszczył lekko brew, gdy
król Niemców, a także

dwór jego, odpowiedzieli mu tylko lekceważącym skinieniem;
spokojnie jednakże, z
powagą wielką tak się odezwał:

— Król Polski, Bolesław Krzywousty, oświadcza przez usta
moje królowi Niemiec,
Henrykowi V, że lubo odniósł nad nim zwycięstwo,

chętnie jednakże pokój zawrze, bo wojnę uważa za
nieszczęście ludów; wszakże
obejmując tron, przysiągł na Ś-tą Ewangielję, że pracować
będzie gorliwie około
dobra i szczęścia swoich poddanych.

Szyderczy uśmiech wykrzywił usta Henryka. Odparł też zaraz,
mówiąc dobitnie i z
przechwałką:

— Tchórzostwo i słabość waszą przybraliście w szatę cnoty i
poświęcenia, lecz
szata ta mnie nie omami i do pokoju, wam potrzebnego,
nakłonić się nie dam.

Jeśli królowi Polski zbrakło już złota i ludzi do prowadzenia
dalszej wojny,
królowi Niemiec i cesarzowi Rzymskiemu nie zbraknie ich tak
łatwo. Mijałeś mój
obóz, mogłeś policzyć rycerstwo; spójrz teraz na moje
skrzynie, olśnią cię z
pewnością.

To mówiąc, zatopił wzrok ciekawy w źrenicach wojewody,
oczeku-

jąc okrzyku zdziwienia; ale jakże zdumiał, gdy Skarbimir
zjął z palca pierścień
z krwawnikiem i rzucił do skrzyni z klejnotami.
— Niechże i to złoto ze złotem się pomiesza, by chciwość
niemiecka ucieszyła się
z mojej bytności tutaj — rzekł. — My, Polacy, o złoto nie
dbamy; byle żelaza nie
brakło nam na pługi, które niwy rodzajne nasze orzą, i na
miecze, co bronią
naszej ziemi przed wrogiem i najazdami, więcej nie żądamy...
Idź złoto do złota!
— Dziękuję — szepnął cesarz zmieszany.
Wojewoda oddalił się zwolna, zawsze dostojny i piękny, ale
na twarze baronów i
rycerzy niemieckich powrócił strach milczący.

Bolesław Krzywousty, dowiedziawszy się o odpowiedzi króla
Niemców, na czele
świeżego hufca ruszył pod Wrocław, gdzie z pod Głogowa
oddalił się Henryk V, i w
otwartym polu stoczył z nim walną bitwę, w której zadał
ciężką klęskę pysznemu
nieprzyjacielowi.

Kronikarz nasz, Gallus, współczesny Bolesławowi, tak opisuje
to spotkanie:

"Klęska Niemców była ogromna, nie do opisania: legło ich
krocie; Henryk V dla
niepoznaki zrzucił z siebie suknie królewskie, i przebrany za
prostego
żołnierza, w ucieczce szukał ocalenia życia, a uchodząc,
płakał nad zmarnowanym

rycerstwem i hańbą, jaką ściągnął na siebie.

DZIELNA NIEWIASTA.

W czerwcu roku 1263 księżna Mazowska, żona nieżyjącego już Ziemowita, bawiła właśnie w letniej swojej rezydencji, w Jazdowie. Wieś ta leży o pół mili za Warszawą.

Od pewnego czasu chodziły głuche wieści, że Trojden, książę Litwy, ciągnie ku Mazowszu z hufcami zbrojnemi. Mimo to Konrad, książę Mazowska, syn Ziemowita, wybrał się z liczną drużyną na łowy do lasów okolicznych, niepomny, że matce i siostrze grozi niebezpieczeństwo.

Księżna miała żal do syna, lecz nie okazała mu tego. Dzielna ta niewiasta nie zdradziłaby nigdy przed ludzkim okiem, że trwoga zakrada się do jej serca.

Wezwawszy córkę swoją, Hannę, do siebie, siadła z nią do pracy, by myśli niepokojące odegnać: przędły nici cienkie i nuciły pieśni nabożne. Tak biegł im

ranek, cicho pożytecznie...

Lecz około południa dobiegły do zamku jakieś gwary niewyraźne; księżna przerwała pieśń i poczęła się wsłuchiwać.

— Hanno, to Litwa! — szepnęła po chwili blademi usty — znam te hałasy, nie

nowiną one są dla mnie. — Już most zwodzony huczy od kopyt końskich — dodała

głośniej — a teraz zwycięskie wrzaski lecą z dziedzińca, i jęki, oraz

szlochania... Już wdarli się na dziedziniec, już mordują, Bóg nas chyba obroni!

To powiedziawszy, wolnym krokiem zbliżyła się do klęcznika

i, zgiąwszy kolana, błagalny wzrok na krzyż podniosła.

Hanna spojrzała na modlącą się matkę i ciche westchnienie z jej modlitwą

złączyła, poczym obiegła wzrokiem ściany komnaty. Na jednej z nich zawieszono

były drogie jej sercu pamiątki: tarcza ojcowska i miecz.

Podeszła do ściany i,

uzbroiwszy się, stanęła tuż przy drzwiach, wiodących do dalszych komnat, z poza

których dobiegał coraz głośniejszy gwar, zwycięstwo najeźdźców głoszący, płacz i

jęki pokonanych.

Wtym czyjaś dłoń szarpnęła drzwiami; po chwili na progu komnaty stanął mąż

uzbrojony, a za nim jego drużyna... był to Trojden, książę Litwy.

Hanna nie cofnęła się, ujrawszy wroga; on spojrzał na nią gniewnie, miecz w górę podniósł, lecz rę-

ka uzbrojona wnet opadła bezwładnie i rumieniec wstydu wystąpił na jego twarz.

Teraz dopiero spostrzegł, że tarczą osłoniony rycerz to — kobieta.

Hanna, choć miecz zawisł nad jej głową, nie cofnęła się.

Wzrokiem, w którym

odwaga i stanowczość się malowały jednocześnie, dumnie na napastnika patrzała.

— Nie puszczę was kroku dalej — rzekła śmiało — matka moja chorobą złamana, jam

jej jedyną obroną w tej chwili. Księcia Konrada w domu niema, a rycerze nasi

jedni pomordowani, drudzy jeńcami waszemi.

Trojden pochylił czoło.

— Rozbroiłaś mnie, córko Ziemowita, oddaję ci miecz i przyrzekam, że uciszę moją

drużynę — rzekł spokojnie — z wroga sprzy-

mierceńcem się stanę, proszę wzamian jeno o gościnę.

I łącząc czyn ze słowami, u stóp Hanny miecz swój złożył; poczym zwrócił się do

stojącego obok jednego ze starszych swoich rycerzy.

— Niech wrzaski natychmiast ucichną! — rzucił rozkaz — łupy oddać, zaprzestać

mordów, jeńców rozpętać...

Ucichły w jednej chwili hałasy na zamku, a wdzięczna Hanna
podała szlachetnemu
zwycięzcy ramię i powiodła go do modlącej się matki.
— Matko! Książę Litwy chce zwać się od dzisiaj naszym
przyjacielem — rzekła.

* * *

Konrad, uwiadomiony przez kmieci o najeździe Litwinów na
zamek, powrócił
śpiesznie do domu. Lecz

jakież było jego zdziwienie, gdy wkroczył na dziedziniec i
ujrzał Litwinów, w
braterskiej zgodzie rozmawiających z miejscowymi, oraz okna
sali biesiadnej
zamku gorejące, jakby uczta weselna się tam odbywała.
Podążył tam przeto
natychmiast; na progu zatrzymał się groźny i miecz w dłoni
ścisnął.
Przy stole matka jego i siostra spożywały wieczerzę w
towarzystwie wroga.
— Nie ujdiesz mej zemsty, Trojdenie! — zawołał i ku
zwycięzcy podążył. Lecz
Anna zastąpiła mu drogę.
— Bracie — odezwała się — uściśnij dłoń księcia Litwy, to
mój narzeczony.
Szlachetność jego zdobyła moje serce: widząc dwie bezbronne
niewiasty, złożył
dobrowolnie zwycięski miecz i zbrojną swoją drużynę uciszył.
Potym prosił

o moją rękę, aby zgodę Litwy z Polską zapewnić — matka pobłogosławiła nam.

— I ja waszej woli sprzeciwić się nie myślę, lecz chętnie wychylę puchar na znak radości, że Litwa i Polska się łączą — odparł Konrad. I miecz odrzucił, poczym obie dłonie do księcia Litwy wyciągnął. Było to pierwsze przyjazne zbliżenie się Polski z Litwą.

BRODNICA.

Zmienne bywają koleje losu; świadczą o tym życia pojedynczych ludzi, rodzin całych i narodów, świadczy o tym Brodnica, miasteczko, leżące przy ujściu Brodnicy do

Drwęcy, wchodzące dzisiaj w skład cesarstwa niemieckiego. Podrzedne i ubogie obecnie, niegdyś było tak warowne, że nosiło nazwę: "Kłucza Prus". O posiadanie tej warowni dbali Krzyżacy, kusili się o nią często Litwini, kilkakrotnie zdobywali Polacy. Roku 1410, po sławnej bitwie, stoczonej z Krzyżakami pod Grunwaldem, zajął Brodnicę Władysław Jagiełło, lecz potem, na mocy układów, zawartych z mistrzem

Henrykiem, zwrócił ją król polski pokonanym, a Krzyżacy
przyrzekli wzamian
wypłacić 100,000 kop groszy pruskich i oddali Jagielle
Żmudź, daną im niegdyś w
zakład przez Witolda.
Wkrótce jednakże przyszło do nowej wojny z Zakonem, i
Władysław Jagiełło obiegł
powtórnie Brodnicę. Bronili jej uporczywie Krzyżacy,

lecz po kilku godzinach szturm przekonali się, że obronić nie
zdołają.

Wywiesili przeto na murach warowni białą chorągiew na
znak, iż się poddają. Było
to 8-go lipca 1414 roku. Z ową pomyślną wieścią pośpieszył
natychmiast do
namiotu króla jeden z rycerzy polskich.

— Miłościwy panie! Gotujcie się. na przyjęcie posła
upokorzonych Krzyżaków! —
rzekł.

Jagiełło siadł na wyniosłym krześle, przywdział płaszcz
purpurowy, otoczyli go
panowie i w uroczystym milczeniu oczekiwali posła.

Wszedł wreszcie poseł blady i zmieszany, padł na kolana i
głosem przerywanym
wzruszeniem, czy tłumionym gniewem, począł mówić:
— Wybacz, miłościwy królu! Okaż nam miłosierdzie swoje,
ulituj się nad
nieszczęsnymi,

I bił się w piersi w pokorze udanej, czy szczerzej, trudno to było zgadnąć.

— Daj rozejm choć na dwa lata! — wołał — wyczerpani, złamani błagają twojej litości!

Ulitował się nad zwyciężonymi dobry Jagiełło, a Krzyżacy za okazane sobie

współczucie niewdzięcznością odpłacili: z owego

upokorzonego, błagającego

miłosierdzia nieprzyjaciela wyrósł z czasem najzaciętszy i najpotężniejszy wróg

Polski.

Dzisiejszy król pruski, Wilhelm II, dzisiejszy cesarz

niemiecki, to następca

mistrzów krzyżackich; w XVI wieku mistrz Albert zamknął

zakon i przybrał tytuł

księcia; w XVII — książęta pruscy poczęli nazywać się

królami pruskiemi, w XVIII

— wystąpili wrogo przeciw Polsce, przywłaszczyli sobie

znaczną jej część; w XIX

— przybrali tytuł cesarzy,

a w miarę, jak wzrastali w znaczenie i potęgę, tak też rosła jednocześnie ich

niechęć ku nam. A dzisiaj, dzisiaj potomkowie tych

Krzyżaków karzą i gnębią

dzieci polskie za to, iż bronią swego języka ojczystego!

O! zmienne bywają koleje losu!

WŁADYSŁAW JAGIELLOŃCZYK.

Wre Kraków życiem, tłoczno i wesoło w starej stolicy; ze
wszystkich stron
Rzeczypospolitej: z Wielkopolski, Małopolski i Litwy
napłynęła moc gości do
grodu Piastów, wszystkie gospody przepelnione panami.
Obcych też nie brak:
grafów niemieckich, czeskich książąt, węgierskich
dostojników...

Piękna jeszcze królowa Zofja, wdowa po zmarłym trzy lata
temu Władysławie
Jagielle, i biskup Zbigniew Oleśnicki, jej wyręczyciel, owych
gości zaprosili na
wielce ważną uroczystość, na koronację najstarszego syna
zmarłego króla, który
otrzymał na chrzcie imię ojca.
I na wawelskim zamku tłoczno, bo zagraniczni goście znaleźli
tam pomieszczenie.
Już zebrali się wszyscy w wielkiej sali przyjąć, tylko młodego
króla brak
jeszcze; czekają jednakże cierpliwie i czas oczekiwania
skracają sobie rozmową.
Wtym odchyliła się opona, kryjąca wejście do dalszych
komnat, i herold oznajmił
głosem uroczystym:
— Miłościwy pan!

Powstali wszyscy, nawet królowa Zofja, a na progu sali
ukazało się chłopię
dziesięcioletnie, w płaszczu purpurowym, królewskim,
którego końce dźwigało
dwóch paziów, młodszych jeszcze od swego pana. Był to
Władysław III
Jagiellończyk, który miał właśnie włożyć na głowę koronę
królów polskich: koronę
Chrobrego, Śmiałego i Kazimierza Wielkiego...
Nielada to zadanie, nielada trud...
Z pod książęcej czapki spadały na ramiona chłopięcia bogate,
czarne kędziory,
czarne jego oczy wyrażały zadowolenie, czoło trzymał hardo,
a wzrokiem szukał
spojrzenia matki, chciał jej powiedzieć:
— Bądź spokojna, matko! Potrafię zachować się z godnością.
Dwóch panów duchownych, arcybiskup gnieźnieński,
Jastrzębiec,

i biskup krakowski, Zbigniew Oleśnicki, w infułach i kapach,
kroczyło tuż za
młodym panem; on przystąpił do tronu matki i ukląkł, by
otrzymać jej
błogosławieństwo.
— Niech Pan Wszechmocny wspiera cię łaską swoją —
odezwała się królowa Zofja
drżącym od wzruszenia głosem.
Poczym wszyscy razem, z młodym królem na czele, podążyli
do katedry. Na

dziedzińcu witały syna Władysława Jagiełły radosne głosy
ludu; królewicz
wzruszony wszedł do świątyni, padł przed wielkim ołtarzem i
korzył się przed
Bogiem, łaski Jego wzywał, aby mu nie odmawiał rozumu i
odwagi przez cały ciąg
życia.

Tymczasem Zbigniew Oleśnicki odprawił uroczystą mszę
świętą, po której
skończeniu odbył się dopiero obrzęd koronacji.

Gdy Władysław, klęcząc przed arcybiskupem, z dłonią na
Ewangielji położoną,
którą trzymało przed nim dwu dostojników, wymawiał słowa
przysięgi, że dobrym i
sprawiedliwym panem będzie dla swoich poddanych, głos
jego drżał wzruszeniem:
podniósł wzrok w górę i znowu wzywał pomocy, gdyż czuł,
jak ciężkie czeka go
brzemie.

* * *

Lat tylko dziesięć panował Władysław III, lecz chociaż żył tak
krótko, zdobył
sobie jednak miłość i szacunek powszechny. Był on królem
Polski, Litwy i Węgier;
we wszystkich tych krajach do dziś dnia wspominają go ludy,
jako króla bohatera
i obrońcę uciśnionych.

Władysław III zginął roku 1444 pod Warną, w walce z
Turkami, za swobody ludów
bratnich: Serbów

i Bułgarów; królem lodowej krainy zwany on jest w historii
tych narodów, cześć i
miłość otacza do dziś dnia jego imię na tych ziemiach. Był on
przyjacielem
księcia Albanji, Jerzego Kastrjoty, który oswobodził Albanję z
pod władzy
Turków, był jednym z najszlachetniejszych i
najodważniejszych królów swego
czasu; przydomek Warneńczyk zdobył sobie bohaterską swoją
śmiercią pod Warną.

OBRONA STOLICY.

Od kilku dni krążyły w mieście Krakowie pogłoski, że
Maksymiljan, książę
austrijski, który jednocześnie z królewiczem Zygmuntem
Wazą starał się o koronę
polską, zbliża się do miasta ze swoim wojskiem

i z Krzysztofem Zborowskim. Na czele przeciwników
Maksymiljana stał kanclerz

Zamoyski, wielki przyjaciel i powiernik zmarłego króla,
Stefana Batorego. Wojska
nieprzyjacielskie zbliżały się, mimo że Zygmunt Waza już
wkroczył do Krakowa i
już był ukoronowany.
Kancierz Zamoyski, który był jednocześnie hetmanem
koronnym, podjął się przeto
obrony stolicy i kazał opasać miasto dwiema linjami
obronnymi: jedną tworzyły
mury miasta, na których ustawił działa i załogę, drugą również
wały, działami
obsadzone, i głęboka fosa.
Gotowano się do zacieklej obrony, gdyż wiadano, iż zdobyci
przez
nieprzyjaciela stolicy Rzeczypospolitej Polskiej, Krakowa,
stałoby się powodem
długotrwałych zamieszek w kraju.

Kancierz, zabezpieczywszy należycie miasto, udał się na
spoczynek, nie
przypuszczając, iż Maksymiljan, dowiedziawszy się, że miasto
jest mocno
obwarowane, postanowił użyć zdrady...
Urządził się w ten sposób: pod bramą, zwaną Szwedzką,
mieszkali garbarze,
przeważnie Niemcy, których przekupił: zgodzili się oni za
bardzo wysokie
wynagrodzenie przeprowadzić nocą, cichaczem przez szańce
polskie oddział
muszkieterów austrijackich i ukryć ich w swych własnych
mieszkaniach.

Maksymiljan zamierzał uderzyć wczesnym rankiem na
Kraków, a wówczas
muszkietierowie mieli wypaść ze swoich kryjówek i wszcząć
popłoch na murach
miasta wśród załogi, by nie mogła bronić przystępu
arcyksięciu.

O brzasku dnia straże polskie ujrzały ciągnące ku stolicy hufce
Maksymiljana.

Zatrzymawszy się z jazdą na rozległych błoniach, wokół
stolicy rozpostartych,

arcyksiążę wysłał przodem piechotę pod wodzą

Zborowskiego. Poznała go straż

polska: każdy wiedział o tym, że był on wygnany z kraju
przez króla Batorego za

szerzenie nieporządków w państwie.

— Oto idzie Krzyszko niecnota — obiegly szepty.

I pokazywano go sobie palcami.

Inni zbudzili hetmana.

Nie zląkł się wszakże banity Jan Zamoyski: kazał powitać
ogniem zbliżających

się. Lecz w tej samej chwili dobiegły go krzyki, pełne trwogi i
rozpaczy: ujrzał

na murach owych muszkietierów, mordujących jego załogę!

Była chwila, iż zwątpił; domyślił się zdrady.

Lecz wnet odzyskał ducha, oddalił się szybko; co uczynić
zamierzał, nikt nie

pytał. Załoga myślała o ratowaniu własnego życia.

Naraz na wałach, mury otaczających, zjawił się rycerz ubrany czarno, z chorągwią w ręku, z hufcem również w żałobie.

— Za mną! — krzyknął.

I rzucili się na nieprzyjaciela.

Atak był tak niespodziewany, że piechota wrzaskiem niesfornym o niebo uderzyła i uciekać poczęła.

Krzysztof Zborowski pierwszy umykał, skacząc przez rowy i wały.

Tym czarnym rycerzem był kanclerz i hetman Zamoyski: odwaga jego i przytomność umysłu uratowały stolicę. Przyszedł mu wprawdzie w pomoc Marek Sobieski, cho-

raży, ze swoim hufcem, lecz główna zasługa jego była, bo on pierwszy zdobył się na ten krok śmiały.

Na całej linii został nieprzyjaciel odparty; Zamoyski nie tylko stolicę, lecz i

godła koronne ocalił, gdyż Maksymiljan miał zamiar porwać je i odbyć koronację na króla Polski.

W tryumfie wkroczył tego dnia hetman do stolicy, siedem zdobytych dział ciągnęli

za nim jeńcy niemieccy; mieszkańcy Krakowa witali zwycięzcę okrzykami radości i

płaszczami własnymi ślali mu drogę. Działo się to wszystko dnia 23-go listopada

1588 roku.

Maksymiljan jeszcze nie ustąpił z kraju, lecz Zamoyski,
zebrawszy liczne hufce,
poszedł szukać go; znalazł pod Byczyną, stoczył tam drugą
zwycięską bitwę i
wziął tym

razem rannego arcyksięcia do niewoli. Zawiódł jeńca do
własnego majątku, do
Krasnego Stawu, gdzie Maksymiljan przebywał pod jego
strażą, dopóki król Zygmunt
nie pozwolił mu powrócić do Niemiec.